

2. Бобылев С. Н. Экономика устойчивого развития. [Текст] / С.Н. Бобылев, Э.В.Гирусов, Р.А. Перелет; учебное пособие - Москва: Ступени, 2004, 303 с.
3. Фетисов Г.Г. О мерах по преодолению мирового кризиса и формированию устойчивой финансово-экономической системы [Текст] / Г.Г. Фетисов // Вопросы экономики. – 2009. - №4 - С.31-41.
4. Данилишин Б. Світова фінансова криза - тест для України // Дзеркало тижня. - 2008. - №38.- С. 17-18.;
5. Маренич Т.Г. Трансформація та механізми економічного регулювання агро формувань: питання теорії, методології, практики. Монографія. Харків: ТОВ «ЕДЕНА», 2006. – 413с.;
6. Сокирник І.В. Сутність та інструменти розробки системи стратегічних змін // Вісник ХНУ. – 2009. – № 4, Т.2. – С. 135-141.
7. Кокшаров, А. Консолидируйте сырье [Текст] / Александр Кокшаров // Эксперт. – 2010. - № 34. – С.33-35.

В статье очерчены подходы к разработке и выбору стратегии сельскохозяйственных предприятий, обоснована необходимость своевременной разработки и реализации мероприятий, нацеленных на предупреждение кризисных явлений на предприятии. Освещены особенности разработки и реализации отдельных стратегий управления сельскохозяйственным предприятием в условиях мирового финансово-экономического кризиса

The main approaches to implementation and choice of the agricultural enterprise's development strategy; necessity of timely development and realization of different measures to forecast crisis phenomena in the enterprise activity have been considered in this article. Peculiarities of implementation and realization of some management strategies of agricultural enterprises in conditions of the world financial and economic crisis have been discussed.

Дата надходження в редакцію: 15.03.2012 р.
Рецензент: д.е.н., професор Є.В.Чупіс

УДК 658.147(477)

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Г.М. Шамота, к.е.н., старший викладач, ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

В статті дається визначення грошового потоку, аналізуються існуючі на сьогодні методи управління грошовими потоками. На основі методів управління грошовими потоками та факторів оцінки матеріального потоку запропоновано чотири групи елементів грошових потоків підприємств. Врахування всіх елементів при управлінні грошовими потоками підприємства дасть змогу ефективно використовувати грошові кошти підприємств.

Ключові слова: грошовий потік, управління грошовими потоками, грошові кошти підприємств.

Постановка проблеми. Глобалізація економіки та суспільного життя в умовах реформування економіки України має бути чітко окреслена й науково-обґрунтована та повинна надавати пріоритети новій економічній політиці підприємств, спрямованій на забезпечення економічного зростання країни. Перш за все, сьогоднішні розробки мікроекономічного рівня повинні здійснюватись з урахуванням фундаментальних надбань сучасної світової економічної думки, провідним напрямком якої є еволюційна теорія економічного зростання.

Спираючись на основні положення цієї теорії, слід перш за все відзначити, що для більшості підприємств України стандартні управлінські, технологічні, інвестиційні та фінансові операції з великим напруженням підтримують виживання на внутрішньому ринку і не забезпечують достатній рівень

конкурентоспроможності на світовому ринку. Реалізація пошуку, направлено на удосконалення або радикальні зміни внутрішніх механізмів управління, технологій, джерел постачання, маркетингу, тощо потребує значних витрат, супроводжується великим ризиком, а головне, є важкоздійснюваною через відсутність необхідних фінансових ресурсів. Внаслідок цього перетворення національної економіки в напрямку від перехідної до ринкової парадигми, де рушійною силою економічного зростання виступає інноваційна діяльність, здійснюється дуже повільно.

В умовах сьогоднішнього, особлива роль за таких умов відводиться раціональному та ефективному просуванню, розподілу та використанню грошового потоку. Тому для прийняття дійових рішень з організації руху грошового потоку на підприємстві необхідно,

перш за все, визначитися з факторами оцінки грошового потоку та показниками, що їх характеризують.

Грошовий обіг відображає відносини між учасниками процесу виробництва, розподілу, споживання, а тому має свої специфічні важелі впливу на хід та результати виробничо-господарської діяльності підприємства. У процесі кругообігу грошові кошти підприємства утворюють грошові потоки [1].

Грошові потоки в системі управління фінансово-господарською діяльністю промислових підприємств займають провідне місце: аналіз їх стану є важливою складовою оцінки фінансового становища, планування розміру вхідних і вихідних потоків пов'язане з узгодженням операційних, інвестиційних і фінансових стратегій розвитку. Від ефективності управління грошовими потоками залежить реалізація поточних і довгострокових цілей і завдань підприємства, виконання зобов'язань перед кредиторами, стабільність виробничої діяльності, фінансова стійкість у перспективі. Для оптимізації чистого грошового потоку, збалансованості руху коштів, синхронності їх формування потрібно впровадження дієвої системи управління грошовими потоками на підприємствах [2].

В умовах економічних перетворень в Україні, які характеризуються мінливістю та невизначеністю чинників зовнішнього середовища, суттєву роль приділяють гнучкості підприємств також посилюється роль та значення ефективного функціонування промислових підприємств – основної складової реального сектора економіки. Поступовий перехід до нових форм господарювання зумовлює гостру потребу розроблення адаптованих до сучасної практики механізмів управління їх фінансово-господарською діяльністю, серед яких особливої уваги заслуговує організація управління грошовими потоками.

Працюючи в нових умовах становлення ринку і ринкових відносин в Україні, більшість підприємств самостійно регулюють всі внутрішні аспекти фінансової діяльності, пристосовуючись до макроекономічного середовища.

Ринкові методи господарювання потребують удосконалення управління рухом коштів підприємств України з метою їх оптимізації, раціонального формування, підтримання стабільної платоспроможності.

Аналіз основних публікацій. У сучасних теоретичних розробках вітчизняні та зарубіжні науковці значну увагу приділяють питанням сутності грошових потоків, оскільки останні є матеріальною основою фінансового менеджменту на макро- та мікрорівнях національної економіки. Проблеми становлення системи управління грошовими потоками

розглядали такі зарубіжні вчені: Ю. Брігхем, Л. Гапенські, Дж. Ван Хорн, А. М. Кінг, Б. Койл, Т. Райє, А. М. Хіл, Лафуанте, В. В. Бочаров, Т. А. Бочарова, Е. В. Бикова, Б. Д. Промислов, Й. Б. Жученко, В. В. Ковальов, Є. В. Нагашев, Л. Н. Павлова, інші та українські І. А. Бланк, В. В. Галасюк, О. О. Терещенко.

Дослідженню питань обліку, аудиту та аналізу грошових коштів і грошових потоків у ринкових умовах присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема, С.Л. Берези, М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Ю.А. Вериги, С.Ф. Голови, Н.Г. Горицької, О.М. Губачової, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, Н.М. Малюги, Є.В. Мниха, Л.В. Нападівської, В.О. Озерана, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, Б. Коласса, М.Р. Метью, В.В. Палія, М.Х.Б. Перера, Я.В. Соколова, Е.С. Хендріксена, Г. Шілінглоу та інших.

Теоретичні засади формування та руху грошових потоків викладені у працях зарубіжних вчених: М. Бертонеша, Ю. Бріггема, Л. Гапенські, Р. Найта, М. Поукока, Д. Хана, Дж. К. Ван Хорна, В. Балабанова, О. Горбунова, В. Дудкіна, В. Ковальова, М. Крейніної, В. Леонтьєва, Е. Сорокіної, Н. Хахонової. Значний внесок у сучасну теорію та практику управління грошовими потоками зробили вітчизняні вчені: І. Бланк, М. Білик, В. Галасюк, Є. Іонін, Г. Кірейцев, А. Козлюк, Л. Костирко, С. Надточій, А. Поддєрьогін, О. Терещенко та інші.

Невирішені раніше частини проблеми. Методики аналізу та планування грошових потоків, розроблені зарубіжними економістами, орієнтовані на стабільну ринкову економіку, а тому для трансформаційних умов мають невисоку практичну цінність. Питання теорії та практики формування різноманітних економічних механізмів висвітлено в роботах І. Балабанова, О. Василика, Н. Внукової, С. Жданова, С. Злупка, О. Кириленко, О. Ковалюка, М. Крупки, І. Лютого, І. Михасюка, С. Панчишина, С. Реверчука та ін. Отже, необхідно поглибити наукові дослідження структури та функцій механізму управління грошовими потоками та розглянути грошовий потік підприємства як **самостійний об'єкт**.

Метою статті є систематизація факторів оцінки грошового потоку підприємств на основі методів управління грошовими потоками.

Основний матеріал. Важливим завданням розвитку економіки України є розробка механізмів формування інвестиційно-привабливих та інноваційно-спрямованих підприємств. Оцінка ефективності діяльності суб'єкта господарювання визначалася шляхом аналізу прибутку підприємства. Аналіз та виявлення резервів збільшення прибутку здійснюється також і аналітиками фондового ринку з метою додаткового стимулювання інвестора. Проте

прибуток не завжди відображає реальний фінансовий стан підприємства. Н. М. Хахонова пояснює таку ситуацію так званім парадоксом прибутку – коли у підприємства немає грошових коштів, але є прибуток, або є грошові кошти, але немає прибутку [3].

Провідні науковці дослідили, що на практиці рівність між грошовими потоками та прибутком неможлива з таких причин:

1) прибуток відображає грошові та негрошові доходи, одержані підприємством протягом визначеного періоду, що не збігається з реальним надходженням грошових коштів;

2) прибуток та витрати визнаються в момент продажу, а не після надходження грошових коштів;

3) грошовий потік включає рух грошових коштів, які безпосередньо не враховуються при розрахунку прибутку: капітальні вкладення; податки, що сплачуються за рахунок прибутку та ін.;

4) на зниження величини прибутку впливають негрошові витрати підприємства, а саме амортизація, тоді як при розрахунку грошового потоку амортизація відображається у надходженнях грошових коштів підприємств;

5) прибуток виражає приріст авансованої вартості за період та характеризує ефективність управління підприємством. Проте наявність прибутку не означає наявності у підприємства грошових коштів, якими можна розпоряджатись;

6) методика розрахунку прибутку регламентується нормативними актами з оподаткування;

7) основна частина прибутку створюється в результаті операційної діяльності.

Отже, ми можемо сказати, що орієнтація лише на фінансовий стан підприємств згідно з інформацією про його прибуток є певною мірою умовною та призводить до підвищення рівня фінансового ризику. На наш погляд, прибуток, одержаний у звітному періоді, в більшості випадків не дорівнює сумі залишків грошових ресурсів, оскільки прибуток призводить до збільшення власності, а не грошових залишків.

Враховуючи вищевказане дамо визначення терміну "грошовий потік". Залежно від мети дослідження в економічній літературі існують різні погляди на трактування поняття "грошовий потік". На нашу думку Яструбецька Л.С. узагальнює всі існуючі підходи щодо "грошових потоків". Грошові потоки – це економічний процес, який опосередковується сукупністю розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів і їх еквівалентів, генерованих підприємством при реалізації господарської діяльності [4].

Якщо гроші мають властивості руху, то необхідно проводити аналіз цього руху коштів на підприємстві. Оцінка руху грошових потоків

вимагає створення на підприємствах системи управлінського обліку за даним напрямом, оскільки фінансовий облік не формує достатньої інформаційної бази, яка б забезпечувала проведення ґрунтовного аналізу і оцінки руху грошових коштів підприємства у попередніх періодах. Керівники підприємств щодня стикаються з прогнозуванням і управлінням грошовими потоками. Вони вирішують, як уберегти гроші від інфляції, як забезпечити нормальну поточну діяльність, підтримати репутацію підприємства як надійного фінансового партнера. Але при цьому необхідно уникати надлишкових грошей, бо їх можна використати для короткострокових укладень, що в подальшому призведе до отримання додаткового доходу.

Головне завдання складання плану руху грошових коштів - перевірити реальність джерел надходження коштів та обґрунтованість витрат, синхронність їх виникнення, визначити можливу потребу в позикових коштах.

Результатом розробки плану грошових потоків може бути як дефіцит, так і надлишок грошових коштів. Тому заключним етапом управління грошовими потоками є їх оптимізація. Оптимізують шляхом балансування за обсягом і в часі, синхронізації формування в часі і оптимізації залишку грошових коштів на розрахунковому рахунку.

Як ми бачимо, процес управління грошовими потоками здійснюється у декілька етапів. Найважливішим етапом аналізу звіту про рух грошових коштів - розрахунок та інтерпретація фінансових коефіцієнтів ефективності використання грошових потоків. Існуюча на сьогодні система показників дозволяє розширити традиційний набір фінансових коефіцієнтів, зробивши наголос на аналіз грошових потоків організації. Оцінити рух грошових коштів можна також за допомогою розрахунку ліквідного грошового потоку. Також на практиці здійснюють розрахунок оптимального залишку грошових коштів. Самі по собі грошові кошти є безприбутковим активом, тому головна мета політики управління ними - підтримання їх на мінімально необхідному рівні, достатньому для здійснення ефективної фінансово-господарської діяльності організації.

Існує кілька основних методів розрахунку оптимального залишку грошових коштів: математичні моделі Баумоля-Тобіна, Міллера-Орра, Стоуна та ін.

Найбільш популярною моделлю управління ліквідністю, є модель Баумоля-Тобіна, побудована на висновках, яких дійшли У. Баумоль і Дж. Тобін незалежно один від одного в середині 50-х рр. У моделі передбачається, що комерційна організація підтримує прийнятний рівень ліквідності і оптимізує свої товарні запаси.

Відповідно до моделі, підприємство починає працювати, маючи максимально прийнятний для нього рівень ліквідності. Далі в міру роботи рівень ліквідності скорочується. Усі абітурієнти грошові кошти підприємство вкладає в короткострокові ліквідні цінні папери. Як тільки рівень ліквідності досягає критичного рівня, тобто стає рівним деякому заданому рівню безпеки, підприємство продає частину куплених короткострокових цінних паперів і тим самим поповнює запас грошових коштів до початкової величини.

Недолік моделі Баумоля-Тобіна - припущення про передбачуваність і стійкості грошового потоку. Також в ній не враховуються циклічність і сезонність, властиві більшості грошових потоків.

Зазначені вище недоліки моделі Баумоля-Тобіна нівелює модель Міллера-Орра. Її автори М. Міллер і Д. Орр користуються при побудові моделі статистичними методом, а саме процесом Бернуллі - стохастичним процесом, в якому надходження і витрачання грошових коштів у часі є незалежними випадковими подіями.

Мінімальна величина залишку грошових коштів на розрахунковому рахунку приймається на рівні страхового запасу, а максимальна - на рівні його трикратного розміру. Однак при вирішенні питання про діапазон рекомендується врахувати наступне: якщо щоденна мінливість грошових потоків велика чи постійні витрати, пов'язані з купівлею і продажем цінних паперів, високі, то підприємству слід збільшити розмах варіації і навпаки. Також рекомендується зменшити розмах варіації, якщо є можливість отримання доходу завдяки високій процентній ставці по цінних паперах. При використанні даної моделі слід врахувати припущення, що витрати з купівлі та продажу цінних паперів фіксовані і рівні між собою. [5]

Модель Стоуна доповнює модель Міллера-Орра і заснована на прогнозах руху грошових коштів на найближче майбутнє. Досягнення верхньої межі величини грошових коштів на розрахунковому рахунку не викличе їх негайного переведення в цінні папери, якщо в найближчі дні в організації, згідно з прогнозами, очікуються відносно високі виплати. Це дозволяє мінімізувати кількість операцій з конвертації і, отже, знижувати пов'язані з ними витрати. [6]

У процесі дослідження всю сукупність елементів грошових потоків розподілено на керовані та некеровані за ступенем впливу на процеси надходження та витрачання коштів і можливістю цілеспрямованого управління кожним із елементів. Керовані елементи розглядаються як елементи, що значно впливають на процес генерування грошових потоків, мають чітко виражений детермінований характер і визначаються на основі наявних зв'язків, залежностей, алгоритмів. Некеровані елементи,

навпаки, непостійно і незначно впливають на процес формування грошових потоків, мають імовірнісний характер, у зв'язку з чим досить складно передбачити тенденцію їх зміни. У складі керованих елементів виділено такі керовані параметри, що містять випадкову складову, яка призводить до незначних структурних змін у механізмі їх формування і зумовлює відносно невеликі випадкові відхилення значень цих елементів грошових потоків від оптимальних або прийнятих до виконання згідно з плановими розрахунками. [7]

На сам процес управління грошовими потоками та елементи грошових потоків на підприємствах великий вплив мають різноманітні фактори, які в свою чергу можуть змінити інструменти управління потоками.

Відповідно до методів управління грошовими потоками, ми пропонуємо систематизувати різні елементи грошових потоків відповідно до запропонованих вченими факторами оцінки матеріального потоку [8], об'єднавши їх у чотири групи:

- група ефективного використання грошових коштів;
- група руху грошових коштів;
- група рівня запасів грошових коштів;
- група обслуговування.

Кожна наведена група елементів характеризується кількома показниками та складовими. До групи ефективного використання грошових коштів належать такі показники: матеріалоемність продукції, матеріаловіддача, рентабельність, коефіцієнт використання матеріалів, питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції, питомі витрати матеріальних ресурсів на 1 грн. готової продукції.

Група руху грошових коштів складається з наступних показників: напрямку руху, інтенсивності пересування грошового потоку, ритмічність надходження, синхронність руху, рівномірність надходження та активність використання.

Рівень запасів грошових коштів – час обороту товарів, частка запасів у загальному обороті, швидкість товарообороту, запас продукції на складі.

В свою чергу група обслуговування складається з показників рівня виконання заказів, рівня якості поставлених товарів чи послуг, тривалості виконання заказу, надійності поставки товарів чи послуг.

Всі вищезазначені складові та показники чотирьох груп залежать один від одного, що впливає як на вхідний та і на вихідний грошові потоки підприємства. Тому завжди найбільший інтерес представляють складові оцінки руху матеріального потоку. Ефективність роботи будь-якого промислового підприємства залежить від правильної

організації руху грошового потоку від постачальника сировини до замовника готової продукції. Досліджуючи, та аналізуючи динаміку просування грошового потоку ми зможемо визначитися з проблемними ситуаціями, які виникають при управлінні грошовими коштами на підприємстві. А це дасть змогу керівникам підприємств України ефективно організувати обслуговування робочих місць, трудову та технологічні дисципліни, використання сировини, реалізацію готової продукції.

Висновки. Відокремлені елементи оцінки руху грошового потоку та сформовані нами групи оцінки грошового потоку підприємства являються достатньо об'єктивними та економічно

обґрунтованими. При врахуванні всіх елементів та груп грошового потоку дасть змогу ефективно застосовувати на практиці представлені вище методи управління грошовими потоками.

Запропонований підхід дозволить підвищити точність планування на всіх рівнях управління, спростити процедури зіставлення фактичних і планових елементів валового грошового потоку, поліпшити ефективність контролю за виконанням планів грошових потоків, підвищити ступінь обґрунтованості прийнятих рішень у господарській діяльності підприємств, а також при інвестуванні для реалізації основної мети управління грошовими потоками.

Список використаної літератури

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 «Звіт про рух грошових коштів», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.05.2008 р. №756, зі змінами і доповненнями, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99> - Назва з екрану.
2. Харченко В.А. Система управління грошовими потоками підприємства [Електронний ресурс]/ В.А. Харченко. Вісник економічної науки України. - 2011. № 1. – с. 161-164. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/venu/2009_2/38.pdf - Назва з екрану.
3. Хахонова Н. Н. Учет, аудит и анализ денежных потоков предприятий и организаций [Текст]/ Н. Н. Хахонова. – М. : ИКЦ „Март”; Ростов н/Д, издательский центр „Март”, 2003. – 304 с.
4. Яструбецька Л. С. Організаційно-економічний механізм управління грошовими потоками промислових підприємств України [Текст] : автореф. дис. канд. економ. наук: спец. 08.02.03 – організація управління, планування і регулювання економікою / Л.С. Яструбецька; Львівський національний університет імені Івана Франка. - Львів – 2006. – 24 с.
5. Крічевець К. О. Управління грошовими потоками підприємства (на прикладі суднобудівних і судноремонтних підприємств) [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / К.О.Крічевець ; Київ. нац. екон. ун-т. - К. : [б. и.], 2005. - 19 с.
6. Грилицька А. В. Облік, аудит та аналіз грошових коштів: управлінський аспект (на прикладі підприємств споживчої кооперації) [Текст] : дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / А.В.Грилицька.; Полтавський ун-т споживчої кооперації України. - Полтава, 2006. - 274 арк.
7. Харченко В.А. Управління грошовими потоками вугільних шахт [Текст] : автореф. дис. канд. економ. наук: спец. 08.00.04– Економіка та управління підприємствами (добувна промисловість) / В.А. Харченко; Гірничний інститут Державного вищого навчального закладу “Донецький національний технічний університет” .- Донецьк: 2006.- 23 с.
8. Бондарєва О.І., Селезньова Н.О. Систематизація показників оцінки матеріального потоку підприємства. [Електронний ресурс]/ Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. № 6, т.3. – с. 178-182 – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_6_3/178-182.pdf - Назва з екрану.

В статье дается определение денежного потока, анализируются существующие на сегодня методы управления денежными потоками. На основе методов управления денежными потоками и факторов оценки материального потока предложено четыре группы элементов денежных потоков предприятий. Учет всех элементов при управлении денежными потоками предприятия позволит эффективно использовать денежные средства предприятий.

Ключевые слова: денежный поток, управление денежными потоками, денежные средства предприятий

The article defines cash flow analysis of currently existing methods for cash management. On the basis of management cash flow and material flow assessment factors suggested four groups of elements of cash flow business. Consideration of all items in cash flow management will enable efficient use of funds business.

Keywords: cash flow, cash management, cash businesses

Дата надходження в редакцію: 15.03.2012 р.

Рецензент: д.е.н., професор Борисова В.А.